

Reilua peliä

HANNU SALONEN

Professori

Taloustiede

Turun yliopisto

Steven E. Landsburg: »Fair play: what your child can teach you about economics, values, and the meaning of life». The Free Press, New York, 1997.

Minkäläinen verotus olisi oikeudenmukainen? Miten suhtautua diskriminointiin ja julkisen vallan toimiin vähentää diskriminointia? Mitä resursseja tulisi säästää tuleville sukupolville? Näitä on aina pidetty hankalina kysymyksinä, joihin ei kenties koskaan ole löydetävissä täysin tyydyttäviä vastauksia.

Landsburg on eri mieltä. Hänen teesinsä on, että mikäli kykenemme sanomaan lapsille minkäläinen käyttäytyminen on hyväksyttävää ja minkäläinen ei ole, niin silloin kykenemme myös ratkaisemaan noita näennäisesti hankalampia kysymyksiä. Vieläpä niin, että päteviä ratkaisuja mainittuihin oikeudenmukaisuusongelmiin on vain muutamia ja ne kaikki näyttävät noudattavan samanlaisia periaatteita.

Landsburg on varmaan hyvä isä. Ainakaan hänelle ei näytä tuottavan suuria ongelmia rat-

kaista milloin lasten käyttäytyminen on hyväksyttävää ja milloin ei. Olen aidosti kateellinen.

Mutta minun ei pitäisi olla kateellinen – opettaa Landsburg – siinäkään tapauksessa, että naapurin hyvinvointi johtuu pelkästä hyvästä onnesta. (Landsburg on onnekas, koska hänen tyttärensä *Cayley* tuntuu olevan poikkeuksellisen älykäs, sanavalmis ja – oikeudenmukainen.) Tai ainakin Landsburg väittää, että näin me kehotamme lapsiammekin ajattelemaan. Pitää olla tyytyväinen siihen mitä on, koska paljon huonomminkin olisi voinut käydä. Jos taas naapurin hyvinvointi johtuu hänen omista valinnoistaan, niin hän on hyvinvointinsa ansainnut.

Voin tietenkin olla kateellinen sekä onnekaalle että ahkeralle menestyjälle, mutta minulla ei ole mitään kunnan perusteita mennä vaatimaan hyvinvoinnin uudelleenjakoa. Jos toinen lapsistani säästää lauantaikarkkinsa sunnuntaiksi, niin lauantaia makeisensa syöneellä ahmatilla ei ole mitään hyväksyttävää perustetta vaatia sunnuntaina redistribuutiota. Eipä siis ihme, että Landsburg pitää redistributiivista tulovero-

tusta ongelmallisena ja progressiivista verotusta suorastaan rikollisena.

Sen sijaan hän pohtii vakavasti järjestelmää, jossa veron suuruus määräytyisi tulonhankintakykyjen (eikä ansaittujen tulojen) mukaan. Jos menetelmä toimisi, siis jos kykyjä voitaisiin luotettavasti arvioida, niin progressiiviseen tuloverotukseen liittyviltä kannustinongelmilta vältyttäisiin. Landsburgin mukaan tämä järjestelmä voisi hyvinkin olla sellainen, joka tulisi valituksi »tietämättömyyden verhon takana» (vrt. *Rawls, Harsanyi*).

Menetelmällä on tietysti ongelmansa. Tulonhankintakykyjä voi olla vaikea luotettavasti arvioida ja mitata, jolloin pitäisi turvautua mittaamaan erilaisia signaaleja tulonhankintakyvystä ja verottaa henkilöitä näiden signaalien perusteella. Ansaitun tulon taas arvellaan yleisesti korreloivan positiivisesti tulonhankintakykyjen kanssa. Tämä johtaisi ansaitun tulon suhteen kasvavaan, ehkä jopa progressiiviseen verotukseen, jota Landsburg ei hyväksy.

Mutta Landsburg ei väitäkään olevansa aina oikeassa. Hän pakottaa lukijan ajattelemaan: jos Landsburgin johtopäätökset kuulostavat vääriltä, niin missä päättely menee vikaan. Jokaisen yhteiskuntatieteilijän pitäisi lukea diskriminointia ja tulevien sukupolvien kohtaloa käsittelevät luvut. Miksi vuokralainen saa valita minkä ro-

tuisen vuokranantajan hän hyväksyy, kun vuokraisäntä ei voi diskriminoida vuokralaisia rodun perusteella? Miksi tuleville sukupolville tulisi säästää resursseja, kun ne melko hitaankin talouskasvun vallitessa muutenkin elävät kuin kroisokset meihin verrattuna?

Landsburgilla on erinomainen kyky löytää itsestään selvinä pidettyjen totuuksien ja »hyvien asioiden» takaa lepsua logiikkaa ja lausumattomia oletuksia. Matemaattinen koulutus on jättänyt jälkensä.

En tullut täysin vakuuttuneeksi Landsburgin teesistä, että oikeudenmukaisuuskysymykset useimmiten olisivat vain näennäisesti vaikeita. Se johtunee siitä, etteivät lasten kasvatuksessaan esiin nousevat moraaliset kysymykset ole minulle – toisin kuin Landsburgille – erityisen yksinkertaisia. Siitä, että joudun säännöllisesti kasvatukseen liittyviä oikeudenmukaisuuskysymyksiä ratkomaan, ei seuraa että olisin aina vakuuttunut ratkaisujen reiluudesta. Ja vaikka uskoisinkin lujasti ratkaisujen olevan oikeudenmukaisia, ei seuraa että ne välttämättä sitä olisivat.

Landsburgin mielestä kirja ei ole lukemisen arvoinen ellei se ole ostamisen arvoinen. En ole tästäkään ihan samaa mieltä, mutta suosittelen teosta vilpittömästi kaikkiin julkisiin varoin ylläpidettyihin kirjastoihin.